

Реалізація принципу об'єктивності й повноти дослідження в судово-експертній діяльності як гарантія забезпечення правосуддя

Іван Каркоцький

директор, Запорізький науково-дослідний експертно-криміналістичний центр
Міністерства внутрішніх справ України, м. Запоріжжя, Україна,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9044-9391>, e-mail: Ivan85tkzr@ukr.net

Визначено принципи правового регулювання судово-експертної діяльності як системи керівних ідей, вихідних положень, призначених для здійснення судово-експертної діяльності та спрямованих на регулювання правовідносин у цій сфері.

Ключові слова: *судова експертиза; експерт; принципи судово-експертної діяльності; процесуальне законодавство; проведення судових експертиз.*

Implementation of the Principle of Objectiveness and Completeness of Research in Forensic Expert Activities as a Guarantee of Justice

Ivan Karkotsky

The principles of legal regulation of forensic expertise are defined as a system of guiding ideas, initial provisions intended for the implementation of forensic expertise and aimed at regulating legal relations in this area.

Keywords: *forensic examination, expert, principles of forensic examination activities, procedural legislation, conducting forensic examinations.*

Судова експертиза як один із інститутів доказового права посідає важливе місце в судочинстві, оскільки доволі широко застосовується в процесуальній діяльності.

Відповідно до ст. 3 Закону України «Про судову експертизу» судово-експертна діяльність здійснюється на принципах законності, незалежності, об'єктивності і повноти дослідження [1].

Принципи судово-експертної діяльності взаємопов'язані між собою та утворюють певну систему. Вони служать гарантією правосуддя, забезпечення прав та законних інтересів учасників провадження.

На думку В. Гончаренка, порушення будь-якого принципу автоматично є порушенням усіх інших. Він наводить у своїх працях доречний приклад, що необ'єктивна експертиза водночас є незаконною, її не можна вважати неупередженою, тобто незалежною, кваліфікованою, орієнтованою на максимальне застосування досягнень науки і техніки [2, с. 8].

Розглядаючи місце об'єктивності та повноти дослідження в системі принципів судово-експертної, слід розпочати з принципу законності — основного принципу будь-якої галузі

права, який є першим поміж основоположних норм міжгалузевого правового інституту судово-експертної діяльності.

На думку Е. Сімакової-Єфремян, відповідно до чинного законодавства судово-експертна діяльність в Україні здійснюється на принципах законності, що, по-перше, передбачає правове закріплення компетенції структур законодавчої, виконавчої та судової влади в питаннях судової експертизи та державних (недержавних) форм її проведення, здійснення її на основі закону, дотримання конституційних прав і свобод людини [3, с. 71]. Вимога законності під час здійснення судово-експертної діяльності поширюється не тільки на фактично здійснювані дії і рішення, але й на документи, що відображають зміст і результати досліджень, а також їх оцінювання. Насамперед це стосується висновку експерта або комісії експертів, що мають процесуальне значення, а також інших документів, які фіксують хід, умови й результати досліджень.

Законність висновку експерта та інших документів, що відображають результати конкретної експертизи, передбачає, що ці документи мають відповідати таким вимогам: бути законними, обґрунтованими і вмотивованими. Законність документів у даному випадку означає, що вони складені відповідно до вимог Закону України «Про судову експертизу» та галузевого процесуального законодавства, відповідають закону за формою і змістом, складені належними суб'єктами та виконані відповідно до матеріалів провадження.

Порушення закону під час здійснення судово-експертної діяльності є неприпустимим і тягне за собою відповідальність, визначену законодавством України.

Так, ст. 14 Закону України «Про судову експертизу» передбачає, що в разі порушення закону під час здійснення судово-експертної діяльності, експерт може бути притягнутий до дисциплінарної, матеріальної, адміністративної або кримінальної відповідальності [1].

Отже, незабезпечення виконання належним чином принципу законності судово-експертної діяльності призведе до невиконання інших принципів (незалежності судового експерта; об'єктивності й повноти дослідження), що, своєю чергою, не дасть можливості повноцінно здійснити правосуддя й відновити порушені права й законні інтереси громадян.

Принцип законності не домінує над іншими принципами, не є більш значущим порівняно з іншими. Виокремлення дії хоча б одного принципу на шкоду іншим призведе до порушення балансу інтересів між різними сторонами судово-експертної діяльності.

Неухильне виконання принципу законності учасниками судово-експертної діяльності є основою ефективної дії всіх інших принципів цього міжгалузевого інституту процесуального права.

Принцип об'єктивності та повноти дослідження тісно пов'язаний з принципом незалежності.

Тільки процесуально незалежний експерт, не зацікавлений у результаті

провадження і неупереджений, може дати повною мірою об'єктивний і всебічний висновок. Адже, за суттю справи, важливою є не незалежність експерта сама собою, а здатність експерта дати об'єктивний, неупереджений і всебічний висновок, що застосовується як джерело доказів у цивільних, арбітражних, кримінальних та адміністративних справах.

У зв'язку з цим всі гарантії незалежності експерта кінець кінцем спрямовані на досягнення об'єктивності та повноти проведених експертом досліджень.

Значення принципу незалежності полягає в тому, що закон встановлює такий стан експерта в Україні, за якого він незалежний від органу або особи, що призначили судову експертизу, сторін та інших осіб, зацікавлених у результаті справи. Іншими словами, зазначений принцип незалежності експерта слід розуміти як відсутність втручання в його діяльність будь-яких інших осіб [4, с. 155].

Гарантії незалежності експерта кінець кінцем спрямовані на досягнення об'єктивності та повноти проведених експертом досліджень.

Принцип об'єктивності та повноти дослідження знаходить своє безпосереднє відображення у ст. 12 Закону України «Про судову експертизу», де одним з основних обов'язків експерта визначено обов'язок провести повне дослідження й дати обґрунтований та об'єктивний письмовий висновок.

Принцип об'єктивності та повноти дослідження може бути реалізований повною мірою тільки за умови дотримання вимог процесуального закону

під час збирання та надання експерту матеріалів для проведення експертизи. Так, матеріали, надані експерту, повинні мати процесуальний характер, бути зібрані належними суб'єктами процесуальної діяльності з дотриманням норм процесуального закону, що регламентує порядок збирання таких матеріалів. При дотриманні принципу об'єктивності та повноти дослідження експерт повно й аргументовано дає відповіді на всі поставлені перед ним запитання, а можливо, виявляє й інші обставини, що мають значення для провадження, з приводу яких запитання не ставилися. Відповідно до ч. 1 ст. 101 Кримінального процесуального кодексу України, висновок експерта містить докладний опис проведених експертом досліджень та зроблені за їх результатами висновки, обґрунтовані відповіді на запитання, поставлені особою, яка залучила експерта, або слідчим суддею або судом, що доручив проведення експертизи [5].

Так, вимога повноти дослідження передбачає, що дослідженню однаково будуть піддані усі представлені на експертизу матеріали, застосовано кілька методів дослідження, а також перевірені всі можливі експертні версії.

Отже, принцип об'єктивності та повноти дослідження як складовою частина системи принципів судово-експертної діяльності має вагоме значення, оскільки саме він визначає вимоги, що пред'являються законодавцем до якості основного напрямку судово-експертної діяльності — проведення експертизи.

Перелік джерел посилання

1. Про судову експертизу : Закон України від 25.02.1994 р. № 4038-XII (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text> (дата звернення: 02.04.2025).
2. Експертизи у судовій практиці: науково-практичний посібник для суддів, прокурорів, слідчих, адвокатів / за заг. ред. В. Г. Гончаренка. Київ, 2005. 387 с.
3. Сімакова-Єфремян Е. Б. Проблеми нормативно-правового регулювання судово-експертної діяльності в адміністративному судочинстві України. *Бюлетень Міністерства юстиції України (Адміністративне судочинство)*. 2008. № 3 (77). С. 71—81.
4. Пиріг І. В. Теоретико-прикладні проблеми експертного забезпечення досудового розслідування : монографія. Дніпро, 2015. 432 с.
5. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 02.04.2025).